

عملکرد تسهیلات حساب ذخیره ارزی در نظام بانکی ایران

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۴۰۲۳

آذرماه ۱۳۹۳

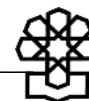
معاونت پژوهش‌های اقتصادی

دفتر: مطالعات اقتصادی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۲.....	ارزیابی عملکرد حساب ذخیره ارزی
۱۲.....	جمع بندی و نتیجه گیری کلی
۱۴.....	منابع و مأخذ

عملکرد تسهیلات حساب ذخیره ارزی در نظام بانکی ایران

چکیده

براساس ماده (۶۰) قانون برنامه سوم توسعه (مصوب سال ۱۳۷۹ مجلس شورای اسلامی)، جهت ایجاد ثبات در میزان درآمدهای ارزی و ریالی حاصل از صدور نفت خام و تبدیل دارایی حاصل از فروش نفت به دیگر انواع ذخایر و سرمایه‌گذاری و امکان تحقق دقیق فعالیت‌های پیش‌بینی شده در برنامه، دولت مکلف به ایجاد «حساب ذخیره ارزی حاصل از درآمد نفت خام» و «حساب ذخیره ریالی» شد. ارقام مربوط به این حساب نیز ذیل حساب سپرده دولت نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تحت عنوان «حساب ذخیره ارزی درآمد نفت خام» نگهداری می‌شد.

همچنین براساس بند «د» ماده (۱) قانون برنامه چهارم توسعه (مصوب سال ۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی) نیز به دولت اجازه داده شد حداکثر معادل ۵۰ درصد از مانده موجودی حساب ذخیره ارزی را برای سرمایه‌گذاری و تأمین بخشی از اعتبار مورد نیاز طرح‌های تولیدی و... بخش غیردولتی که توجیه و اقتصادی آنها به تأیید وزارتخانه‌های تخصصی ذی‌ربط رسیده است، از طریق شبکه بانکی داخلی و بانک‌های ایرانی خارج از کشور به‌صورت تسهیلات با تضمین کافی استفاده نماید. این امر باعث شد که تا شهریورماه ۱۳۹۳ بانک‌های عامل اقدام به پرداخت حدود ۲۱/۲ میلیارد دلار تسهیلات از این محل نمایند که هم‌اکنون حدود ۴ میلیارد دلار آن بازپرداخت شده است، حدود ۴ میلیارد دلار آن بابت بدهی دولت به بانک‌های واگذاری شده تهاتر شده و حدود ۱۷/۲ میلیارد دلار مانده (اصل و سود) تسهیلات اعطایی است. چنانچه حدود ۲ میلیارد دلار جریمه تأخیر و حدود ۶ میلیارد دلار سررسید آتی از مجموع این رقم کسر شود، در مجموع حدود ۱۰ میلیارد دلار معوقات (تسهیلات غیرجاری) اصل باقی می‌ماند. لذا می‌توان نتیجه گرفت که حدود ۵۰ درصد از تسهیلات پرداختی از محل حساب ذخیره ارزی به‌صورت غیرجاری درآمده است که بیشترین آن در بانک‌های ملت، ملی و تجارت بوده است. همچنین تکلیف و سرنوشت حدود ۱/۶ میلیارد دلار از منابع مصرف شده مذکور نیز مشخص نیست و بانک مرکزی اطلاعات شفافی در این زمینه ندارد. گزارش حاضر ضمن تحلیل روند عملکرد حساب ذخیره ارزی و شناسایی آسیب‌های مربوطه، درس‌هایی را نیز برای آینده ارائه می‌دهد.

مقدمه

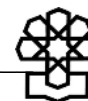
با عنایت به اینکه بحث مربوط به نحوه تسویه بدهی‌های مربوط به حساب ذخیره ارزی و نرخگذاری این تسهیلات توسط شورای پول و اعتبار و حتی دولت یازدهم در دستور کار قرار گرفت، ارزیابی عملکرد این حساب بیش از پیش ضرورت پیدا می‌کند. آنچه در عمل اتفاق افتاد این بوده است که بانکها صرفاً عاملیت پرداخت تسهیلات ارزی پرداخت شده از محل حساب ذخیره ارزی را برعهده داشته‌اند و در تعیین نوع طرح یا تخصیص منابع چندان نقش نداشته‌اند. این امر موجب شده که بانکها در گام اول، اعتبارسنجی و ارزیابی طرح‌های متقاضی تسهیلات از این محل را به‌درستی و کامل انجام ندهند و لذا مطالبات غیرجاری ناشی از آن در سطح بالایی قرار گرفته است (با عنایت به اینکه بازپرداخت اقساط تسهیلات حساب ذخیره ارزی نیز به‌صورت ارزی است، لذا اولاً ارزش مطالبات غیرجاری و جرائم مربوط به آن افزایش یافته و ثانیاً به‌دلیل افزایش نرخ ارز، ارزش حقیقی ریالی آن نیز افزایش یافته است). در گام دوم چون بانکها نسبت به منابع مربوط حساب ذخیره ارزی احساس مالکیت ندارند، لذا انگیزه قوی و جدی بابت وصول مطالبات غیرجاری ندارند. به‌نظر می‌رسد آسیب‌شناسی عملکرد حساب ذخیره طی دوره فعالیت می‌تواند شفافیت این حساب را افزایش داده و به نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی در اخذ تصمیم مبتنی بر اطلاعات درست، کمک کند. بر این اساس در این گزارش ابتدا عملکرد حساب ذخیره ارزی به تفکیک بانکها بررسی و سپس آسیب‌شناسی مربوط به آن ارائه می‌شود. در خاتمه نیز پیشنهادهایی درخصوص نحوه مواجهه با این مسائل ارائه می‌شود.

ارزیابی عملکرد حساب ذخیره ارزی

۱. بررسی وضعیت بانکهای دولتی

در این بخش عملکرد حساب ذخیره ارزی در بانکهای دولتی مورد ارزیابی و کنکاش قرار می‌گیرد. آمار مربوط به عملکرد بانکهای عامل درخصوص منابع حساب ذخیره ارزی در جدول ۱ ارائه شده است.^۱

۱. لازم به‌ذکر است، با عنایت به اینکه مانده تسهیلات اعطایی، شامل سود معوقه تسهیلات نیز می‌شود، در برخی موارد سهم آن در تسهیلات پرداختی (اسناد حمل) می‌تواند بیش از ۱۰۰ درصد باشد. لذا برای درستی تحلیل‌ها در این گزارش از ستون معوقه اصل تسهیلات استفاده شده است.

جدول ۱. وضعیت عملکرد تسهیلات اعطایی از محل حساب ذخیره ارزی به بانک‌های دولتی در پایان شهریورماه ۱۳۹۳

(ارقام به میلیون دلار/ نرخ به تاریخ ۱۳۹۳/۶/۳۱)

نام بانک	گشایش اعتبار	استفاده (اسناد حمل)		بازپرداخت		معوقه اصل		سررسید آتی	
		رقم	سهم درصد	رقم	سهم درصد (نسبت)	رقم	سهم درصد (نسبت)	رقم	سهم درصد (نسبت)
ملی	۴,۳۳۸/۷۲	۴۰/۸	۴۰,۰۶۹/۰۶	۸۲۵/۷۷	۲۰	۱۷۷۹/۱۹	۴۴	۱,۴۸۰/۷۶	۳۶
سپه	۱,۹۳۱/۱۲	۱۸/۳	۱,۸۲۶/۹۷	۵۸۲/۹۰	۳۳	۷۰۲/۵۷	۳۸	۵۱۴/۳۸	۲۹
صنعت و معدن	۱,۶۳۵/۷۹	۱۴/۷	۱,۴۷۴/۴۳	۱۱۲/۱۱	۸	۲۳۸/۸۵	۱۶	۷۵/۵۶	۵
کشاورزی	۱,۴۳۴/۶۵	۱۴/۲	۱,۴۱۶/۱۳	۱۲۸/۹۵	۹	۱,۲۲۲/۶۵	۸۶	۶۱/۲۸	۴
توسعه صادرات	۱,۲۱۳/۰۴	۱۲	۱,۱۹۸/۷۶	۳۶۲/۳۹	۳۰	۴۴۰/۹۳	۳۷	۳۴۵	۲۹
جمع	۱۰,۵۵۳/۳۲	۱۰۰	۹,۹۸۵/۳۵	۲,۰۱۲/۱۲	۲۰/۲	۴,۵۸۴/۱۹	۴۶	۲,۴۷۶/۹۸	۲۵

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

نکته: با عنایت به اینکه آمار دقیقی از منابع تخصیص داده شده حساب ذخیره ارزی در اختیار بانک مرکزی نیست، در برخی موارد مجموع سهم‌ها از ۱۰۰ درصد کمتر است.

۱-۱. بانک ملی ایران

تحلیلی که از جدول ۱ می‌توان ارائه کرد، این است که حدود ۴۱ درصد از تسهیلات استفاده شده (اسناد حمل) از محل حساب ذخیره ارزی در بین بانک‌های دولتی و حدود ۱۹ درصد از کل تسهیلات پرداختی در سیستم بانکی توسط بانک ملی ایران پرداخت شده است (حدود ۴/۱ میلیارد دلار از مجموع ۲۱/۳ میلیارد دلار کل بانک‌ها). از مبلغ ۴/۱ میلیارد دلار رقمی حدود ۸۲۶ میلیون دلار از تسهیلات (حدود ۲۰ درصد) بازپرداخت، حدود ۱/۸ میلیارد دلار (حدود ۴۴ درصد) غیرجاری شده و حدود ۱/۵ میلیارد دلار نیز دارای سررسید آتی است (حدود ۳۶ درصد). لذا ملاحظه می‌شود که در بانک ملی حداقل ۴۴ درصد از اصل تسهیلات اعطایی از محل حساب ذخیره ارزی غیرجاری شده است و درباره حدود ۱/۵ میلیارد دلار آن (حدود ۳۶ درصد) نیز بانک مرکزی عملکردی گزارش نکرده است.^۱

۱. دلیل مشخص نبودن وضعیت رقم ۱/۵ میلیارد دلاری (خارج از سرفصل‌های بازپرداخت شده، معوق و سررسید آتی)، این است که بانک مرکزی آمار دقیق عملکرد آن را از بانک‌ها استخراج نکرده است و یا نتوانسته استخراج نماید. این امر در خصوص سایر بانک‌های مورد بررسی نیز صادق است.

۱-۲. بانک سپه

در بانک سپه نیز حدود ۱/۸ میلیارد دلار تسهیلات از محل حساب ذخیره ارزی (حدود ۱۸ درصد سهم در بانک‌های دولتی و حدود ۹ درصد سهم در کل بانک‌ها) پرداخت شده است؛ حدود ۵۸۳ میلیون دلار آن (حدود ۳۳ درصد) بازپرداخت شده، حدود ۷۰۳ میلیون دلار غیرجاری شده (۳۸ درصد) و حدود ۵۱۴ میلیون دلار (حدود ۲۹ درصد) نیز سررسید آتی است. لذا ملاحظه می‌شود در بانک سپه نیز حداقل ۳۸ درصد از تسهیلات پرداختی غیرجاری بوده و درباره حدود ۲۹ درصد آن نیز بانک مرکزی عملکردی گزارش نکرده است.

۱-۳. بانک صنعت و معدن

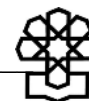
چگونگی و فرآیند پرداخت تسهیلات در بانک صنعت و معدن کمی پیچیده‌تر است، زیرا از رقم تقریبی ۱/۵ میلیارد دلاری که از منابع حساب ذخیره ارزی توسط این بانک تسهیلات پرداخت شده است (سهم حدود ۱۵ درصدی از بانک‌های دولتی و حدود ۷ درصدی از کل بانک‌ها)، حدود ۱۱۲ میلیون دلار (حداکثر ۸ درصد) بازپرداخت شده، حدود ۲۳۹ میلیون دلار (حداقل ۱۶ درصد) از مبلغ مذکور غیرجاری است، حدود ۷۶ میلیون دلار (حداکثر ۵ درصد) دارای سررسید آتی است و درباره حدود ۱ میلیارد دلار (حدود ۷۱ درصد) از آن بانک مرکزی عملکردی گزارش نکرده است (هنوز بانک مرکزی به شفافیت لازم درخصوص این رقم دست نیافته است).

۱-۴. بانک کشاورزی

بانک کشاورزی نیز حدود ۱/۴ میلیارد دلار از منابع حساب ذخیره ارزی، تسهیلات پرداخت کرده است (حدود ۱۴ درصد از تسهیلات پرداخت شده توسط بانک‌های دولتی و حدود ۷ درصد از کل تسهیلات پرداختی بانک‌ها). بررسی وضعیت تسهیلات پرداختی در بانک کشاورزی نشان می‌دهد که حدود ۱۲۹ میلیون دلار از تسهیلات پرداختی (حدود ۹ درصد) بازپرداخت شده است، حدود ۱/۲ میلیارد دلار (حداقل ۸۶ درصد) غیرجاری شده و حدود ۶۱ میلیون دلار (حدود ۴ درصد) نیز دارای سررسید آتی است.

۱-۵. بانک توسعه صادرات

بانک توسعه صادرات در مجموع حدود ۱/۲ میلیارد دلار از محل منابع حساب ذخیره ارزی تسهیلات پرداخت کرده است (۱۲ درصد از تسهیلات پرداختی بانک‌های دولتی و حدود ۶ درصد از تسهیلات پرداختی کل بانک‌ها). از تسهیلات مذکور حدود ۳۶۲ میلیون دلار (حدود ۳۰ درصد) بازپرداخت، حدود ۴۴۱ میلیون دلار (حدود ۳۷ درصد) غیرجاری و حدود ۳۴۵ میلیون دلار (حدود ۲۹ درصد) نیز سررسید آتی بوده است. درباره حدود ۴ درصد از منابع مزبور نیز بانک مرکزی عملکردی گزارش نکرده است.

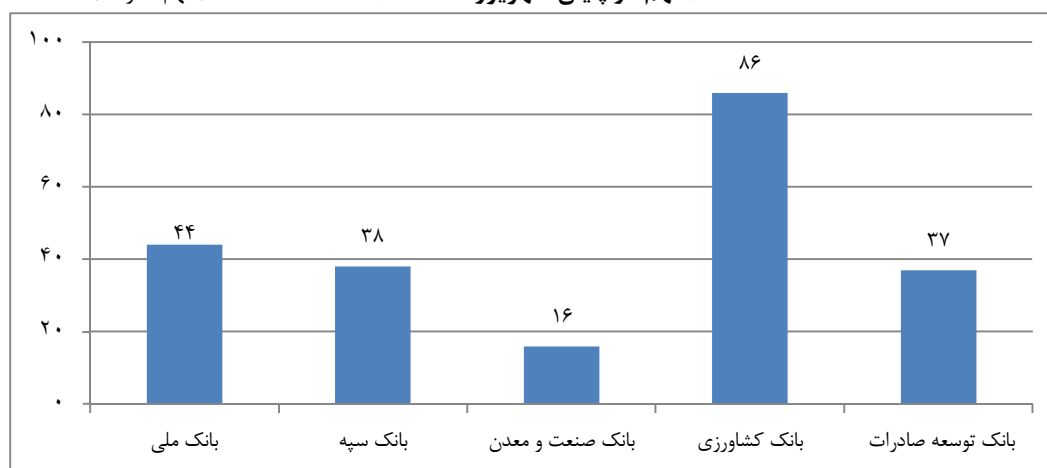
۶-۱. جمع‌بندی بانک‌های دولتی

در مجموع به‌طور متوسط در ۵ بانک دولتی بررسی شده حدود ۲۰ درصد از مطالبات بازپرداخت شده، حدود ۴۶ درصد غیرجاری شده و حدود ۲۵ درصد نیز دارای سررسید آتی است. در مجموع تکلیف حدود ۸۰ درصد از منابع حساب ذخیره ارزی در بانک‌های دولتی دقیقاً مشخص است، اما ۲۰ درصد منابع نیز مشخص نیست دچار چه سرنوشتی هستند (جدول ۱). ۷۱ درصد از منابعی که عملکرد شفافیتی ندارد در بانک صنعت و معدن است. همچنین در بین بانک‌های دولتی بانک کشاورزی به نسبت تسهیلات دریافتی وضعیت بدتری در مطالبات غیرجاری منابع مورد نظر دارد، اما از لحاظ رقم مطلق بانک ملی در بین بانک‌های دولتی بیشترین رقم مطالبات غیرجاری را به‌خود اختصاص داده است. شایان ذکر است حدود ۱/۱ میلیارد دلار (حدود ۱۱ درصد) از منابع حساب ذخیره ارزی مصرف شده در بانک‌های دولتی نیز سرنوشت شفافیتی ندارد و بانک مرکزی هنوز اطلاعات کاملی در این زمینه ارائه نکرده است.

نمودار ۱ وضعیت مطالبات غیرجاری از محل منابع حساب ذخیره ارزی را در بانک‌های دولتی به تصویر می‌کشد.

نمودار ۱. سهم مطالبات غیرجاری بانک‌های دولتی از محل منابع حساب ذخیره ارزی

(سهم در پایان شهریورماه ۱۳۹۳) (سهم / درصد)

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

۲. بررسی بانک‌های دولتی واگذار شده

با عنایت به اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، سهام بانک‌های تجارت، رفاه کارگران، صادرات ایران و ملت به بخش غیردولتی واگذار شد. در فرآیند واگذاری حدود ۴ میلیارد دلار از ۱۱ میلیارد دلار (حدود ۳۷ درصد) از تسهیلات اعطایی بانک‌های مذکور از محل حساب ذخیره

ارزی که طبق قانون باید بعد از بازپرداخت تسهیلات به حساب ذخیره ارزی واریز می‌شود، بابت بدهی دولت به این بانک‌ها تهاتر شد.

نمودار ۲. وضعیت تهاتر بدهی بانک‌های واگذار شده دولتی از محل حساب ذخیره ارزی با بدهی‌های دولت به این بانک‌ها (نسبت در پایان شهریورماه ۱۳۹۳)

(نسبت به کل تسهیلات = درصد)

مأخذ: همان.

۲-۱. بانک تجارت

بانک تجارت حدود ۲/۶ میلیارد دلار از محل حساب ذخیره ارزی تسهیلات پرداخت کرده است (حدود ۲۴ درصد از سهم بانک‌های واگذار شده دولتی و حدود ۱۲ درصد از سهم کل بانک‌ها). از رقم مذکور، حدود ۱/۱ میلیارد دلار (حدود ۴۴ درصد) از کل تسهیلات بابت تسویه بدهی دولت به بانک تجارت تهاتر شده است، حدود ۴۴۴ میلیون دلار (حدود ۱۷ درصد) بازپرداخت شده، حدود ۱/۳ میلیارد دلار از ۲/۶ میلیارد دلار (حدود ۵۱ درصد) غیرجاری بوده و حدود ۷۲۹ میلیون دلار (حدود ۲۸ درصد) نیز سررسید آتی است. سرنوشت حدود ۴ درصد از منابع نیز هنوز توسط بانک مرکزی شفاف‌سازی نشده است.

۲-۲. بانک رفاه کارگران

بانک رفاه کارگران در مجموع حدود ۲۹۴ میلیون دلار تسهیلات از محل منابع حساب ذخیره ارزی پرداخت کرده است (حدود ۳ درصد از بانک‌های واگذار شده دولتی و حدود ۱/۴ درصد از کل بانک‌ها). از رقم فوق‌الذکر، مبلغ ۲۴۳ میلیون دلار (حدود ۸۳ درصد از کل تسهیلات) بابت بدهی دولت به این بانک‌ها تهاتر شده است. همچنین حدود ۴۴ میلیون دلار از ۲۹۴ میلیون دلار تسهیلات اعطایی

(حدود ۱۵ درصد) بازپرداخت، حدود ۲۳۸ میلیون دلار (حدود ۸۱ درصد) غیرجاری و حدود ۱۳ میلیون دلار (حدود ۴ درصد) دارای سررسید آتی است.

۲-۳. بانک صادرات ایران

بانک صادرات ایران حدود ۱/۷ میلیارد دلار از محل منابع حساب ذخیره ارزی تسهیلات پرداخت کرده است (حدود ۱۶ درصد از تسهیلات بانک‌های واگذار شده دولتی و حدود ۸ درصد از کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها).

از رقم ۱/۷ میلیارد دلار، رقم ۹۷۰ میلیون دلار (حدود ۵۶ درصد از کل تسهیلات) آن بابت بدهی دولت به بانک مذکور تهاتر شده است. همچنین حدود ۳۹۹/۵ میلیون دلار از ۱/۷ میلیارد دلار تسهیلات اعطایی بانک صادرات از محل حساب ذخیره ارزی (حدود ۲۳ درصد) بازپرداخت شده، حدود ۶۷۸ میلیون دلار (حدود ۳۹ درصد) غیرجاری بوده و ۲۷۹ میلیون دلار (حدود ۱۶ درصد) نیز دارای سررسید آتی است. در مجموع درباره حدود ۷۸ درصد از این منابع در بانک صادرات ایران تعیین تکلیف شده است ولی بانک مرکزی درباره حدود ۲۲ درصد از این منابع در این بانک عملکردی گزارش نکرده است که عمدتاً ناشی از عدم شفافیت اطلاعات در بخش بازپرداخت تسهیلات می‌باشد.

۲-۴. بانک ملت

بانک ملت بیشترین پرداخت تسهیلات از محل حساب ذخیره ارزی را در بین کل بانک‌ها به خود اختصاص داده است. این رقم بالغ بر ۶/۴ میلیارد دلار است (حدود ۵۸ درصد از تسهیلات اعطایی بانک‌های واگذار شده دولتی و حدود ۳۰ درصد از کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها). از رقم مذکور حدود ۱/۷ میلیارد دلار (حدود ۲۶/۵ درصد) بابت تسویه بدهی دولت به این بانک تهاتر شده است. حدود ۱ میلیارد دلار از ۶/۴ میلیارد دلار تسهیلات پرداختی بانک ملت (حدود ۱۶/۵ درصد) بازپرداخت شده، حدود ۲/۸ میلیارد دلار (حدود ۴۳ درصد) غیرجاری بوده و حدود ۲/۵ میلیارد دلار (حدود ۴۰ درصد) نیز دارای سررسید آتی است.

۲-۵. جمع‌بندی بانک‌های دولتی وگذار شده

در بین بانک‌های واگذار شده دولتی و کل بانک‌ها بانک ملت بیشترین تسهیلات را از محل منابع حساب ذخیره ارزی پرداخت کرده (سهام تقریبی ۳۰ درصد در کل بانک‌ها)، همچنین این بانک بیشترین سهم از مطالبات غیرجاری را نیز به خود اختصاص داده است (سهام ۵۵ درصدی در بانک‌های واگذار شده دولتی و سهم ۲۸ درصدی در کل بانک‌ها). عملکرد بازپرداخت اقساط در بانک صادرات تا حدودی غیرشفاف و مبهم است به طوری که درباره حدود ۲۲ درصد از منابع پرداخت شده توسط این بانک (۳۸۲ میلیون دلار) عملکردی گزارش نشده است.

در مجموع درباره حدود ۵۰۹ میلیون دلار (حدود ۵ درصد) از منابع حساب ذخیره ارزی مصرف

شده در بانک‌های واگذار شده دولتی عملکردی گزارش نشده است و بانک مرکزی هنوز اطلاعات کاملی در این زمینه کسب نکرده است.

وضعیت عملکرد پرداخت تسهیلات در بانک‌های دولتی واگذار شده در جدول ۲ نمایش داده شده است.

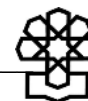
جدول ۲. وضعیت تسهیلات پرداختی توسط بانک‌های دولتی واگذار شده در پایان شهریورماه ۱۳۹۳

(ارقام به میلیون دلار/ نرخ به تاریخ ۱۳۹۳/۶/۳۱)

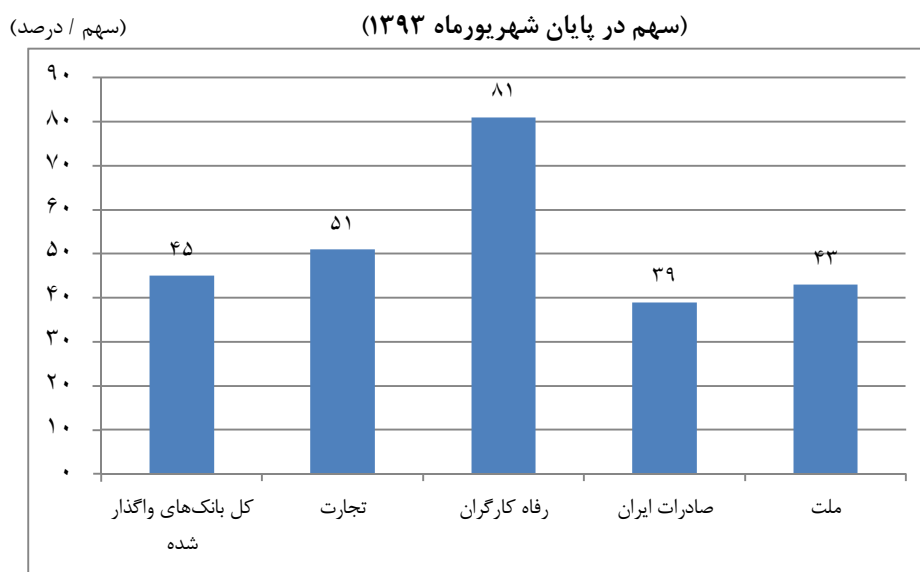
نام بانک	گشایش اعتبار	استفاده (اسناد حمل)		بازپرداخت		معوقه اصل		سررسید آتی	
		رقم	سهم درصد	رقم	سهم درصد (نسبت)	رقم	سهم درصد (نسبت)	رقم	سهم درصد (نسبت)
		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
تجارت	۲,۹۵۵/۲۱	۲,۵۸۸/۶۸	۲۴	۴۴۳/۶۸	۱۷	۱,۳۱۳/۹۲	۵۱	۷۲۸/۶۲	۲۸
رفاه کارگران	۲۹۴/۸	۲۹۴/۲۸	۳	۴۳/۸۸	۱۵	۲۳۸	۸۱	۱۲/۹۹	۴
صادرات ایران	۱,۸۷۱/۱۴	۱,۷۳۵/۹۸	۱۶	۳۹۹/۵۰	۲۳	۶۷۸	۳۹	۲۷۹	۱۶
ملت	۶,۷۰۴/۸۳	۶,۳۴۷/۷۷	۵۷	۱,۰۴۶/۳۹	۱۶/۵	۲,۷۵۱/۷۰	۴۳	۲,۵۲۳	۴۰
جمع	۱۱,۸۲۵/۹۸	۱۰,۹۶۶/۷۱	۱۰۰	۱,۹۳۳/۴۵	۱۷/۶	۴,۹۸۱/۶۲	۴۵/۴	۳,۵۴۳/۶۱	۳۲/۳

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و محاسبات محقق.

چنانچه در جدول ۲ و نمودار ۳ نیز ملاحظه می‌شود به‌طور متوسط حدود ۱۸ درصد از تسهیلات پرداختی بانک‌های دولتی واگذار شده از محل حساب ذخیره ارزی بازپرداخت شده و حدود ۴۵ درصد از این تسهیلات غیرجاری است. بیشترین نسبت مطالبات غیرجاری با ۸۱ درصد متعلق به بانک رفاه کارگران است، اما از لحاظ رقم مطلق، بیشترین رقم متعلق به بانک ملت با ۲/۷ میلیارد دلار می‌باشد.

نمودار ۳. سهم مطالبات غیرجاری بانک‌های واگذار شده از محل منابع حساب ذخیره ارزی

مأخذ: همان.

۳. بررسی عملکرد سایر بانک‌ها

سایر بانک‌های غیردولتی، مسکن و صندوق ضمانت صادرات نیز از محل منابع حساب ذخیره ارزی، اقدام به پرداخت تسهیلات کرده‌اند. کل رقم پرداختی توسط سایر بانک‌ها حدود ۳۰۴ میلیون دلار بوده است (حدود ۱/۵ درصد از کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها از محل حساب ذخیره ارزی).

عملکرد سایر بانک‌ها به شرح ذیل ارائه می‌شود:

۳-۱. بانک اقتصاد نوین

بانک اقتصاد نوین حدود ۲۷ میلیون دلار از محل منابع حساب ذخیره ارزی تسهیلات پرداخت کرده است (حدود ۹ درصد از تسهیلات سایر بانک‌ها و حدود ۰/۱ درصد از کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها) از مبلغ مذکور حدود ۴/۵ میلیون دلار (حدود ۱۷ درصد) بازپرداخت شده، حدود ۱۵ میلیون دلار (حدود ۵۵ درصد) غیرجاری بوده و حدود ۸ میلیون دلار (حدود ۲۸ درصد) نیز دارای سررسید آتی است.

۳-۲. بانک پارسیان

بانک پارسیان نیز حدود ۲/۱ میلیون دلار از محل منابع حساب ذخیره ارزی تسهیلات پرداخت کرده است (حدود ۱ درصد از تسهیلات پرداختی سایر بانک‌ها).

از رقم ۲/۱ میلیون دلار، حدود ۱/۹ میلیون دلار (حدود ۸۹ درصد) بازپرداخت شده، حدود ۰/۱۲ میلیون دلار (حدود ۶ درصد) غیرجاری بوده و سررسید آتی نیز ندارد.

۳-۳. بانک پاسارگاد

بانک پاسارگاد حدود ۱/۲ میلیون دلار از محل حساب ذخیره ارزی تسهیلات پرداخت کرده است (حدود ۰/۴ درصد از تسهیلات پرداختی سایر بانک‌ها).
کل رقم مزبور یعنی ۱/۲ میلیون دلار بازپرداخت شده است.

۳-۴. بانک سامان

بانک سامان حدود ۵۲/۵ میلیون دلار از محل منابع حساب ذخیره ارزی تسهیلات پرداخت کرده است (حدود ۱۷ درصد از تسهیلات پرداختی سایر بانک‌ها و حدود ۰/۳ از کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها).
۱۰۰ درصد تسهیلات مذکور بازپرداخت شده و دارای معوقه و یا سررسید آتی نیست.

۳-۵. بانک کارآفرین

بانک کارآفرین حدود ۳۴ میلیون دلار از محل منابع حساب ذخیره ارزی تسهیلات پرداخت کرده است (حدود ۱۱ درصد از تسهیلات پرداختی سایر بانک‌ها و حدود ۰/۲ درصد از کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها). حدود ۲۸ میلیون دلار (حدود ۸۲ درصد) از منابع مذکور بازپرداخت شده، حدود ۱ میلیون دلار (حدود ۳ درصد) از منابع غیرجاری بوده و حدود ۲ میلیون دلار (حدود ۶ درصد) از منابع نیز دارای سررسید آتی است.

۳-۶. بانک مسکن^۱

بانک مسکن نیز از محل منابع حساب ذخیره ارزی ۶/۲ میلیون دلار تسهیلات پرداخت کرده است (حدود ۲ درصد از تسهیلات اعطایی سایر بانک‌ها) که کل تسهیلات مذکور به صورت غیرجاری مانده است.

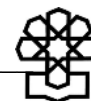
۳-۷. صندوق ضمانت صادرات^۲

این صندوق حدود ۱۸۱ میلیون دلار از محل منابع حساب ذخیره ارزی تسهیلات پرداخت کرده است (حدود ۶۰ درصد تسهیلات اعطایی سایر بانک‌ها و حدود ۰/۹ کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها).
۱۰۰ درصد رقم مذکور در سرفصل غیرجاری قرار گرفته و بازپرداختی آن صفر بوده است.

۳-۸. جمع بندی سایر بانک‌ها

در مجموع حدود ۸۸ میلیون دلار از ۳۰۴ میلیون دلار تسهیلات پرداختی سایر بانک‌ها (حدود ۲۹ درصد) بازپرداخت شده، حدود ۲۰۵ میلیون دلار (حدود ۶۷ درصد) غیرجاری بوده و حدود ۹/۵

۱. دلیل اینکه بانک مسکن در بخش سایر بانک‌ها مطرح شده است، تقسیم‌بندی بانک مرکزی بوده است.
۲. دلیل اینکه صندوق ضمانت صادرات در بخش سایر بانک‌ها مطرح شده است، تقسیم‌بندی بانک مرکزی بوده است.

میلیون دلار (حدود ۳ درصد) نیز دارای سررسید آتی است. جدول ۳ و نمودار ۴ وضعیت مطالبات غیرجاری و سایر بانکها را به تصویر می کشد.

با عنایت به داده های جدول ۳ می توان دریافت که در بین سایر بانکها بیشترین تسهیلات و بیشترین سهم مطالبات غیرجاری متعلق به صندوق ضمانت صادرات است و بعد از آن نیز بانک اقتصاد نوین بیشترین تسهیلات را پرداخت کرده است.

شایان ذکر است حدود ۳ میلیون دلار (حدود ۱ درصد) از منابع حساب ذخیره ارزی مصرف شده در سایر بانکها نیز عملکرد شفافی گزارش نشده است و بانک مرکزی هنوز اطلاعات کاملی در این زمینه کسب نکرده است.

چنانچه از نمودار ۴ ملاحظه می شود کلیه تسهیلات پرداختی توسط بانک مسکن و صندوق ضمانت صادرات به سرفصل مطالبات غیرجاری منتقل شده و کلیه تسهیلات اعطایی توسط بانکهای کارآفرین، سامان و پاسارگاد بازپرداخت شده است.

جدول ۳. عملکرد سایر بانکها در پرداخت تسهیلات از محل منابع حساب ذخیره ارزی

در پایان شهریورماه ۱۳۹۲

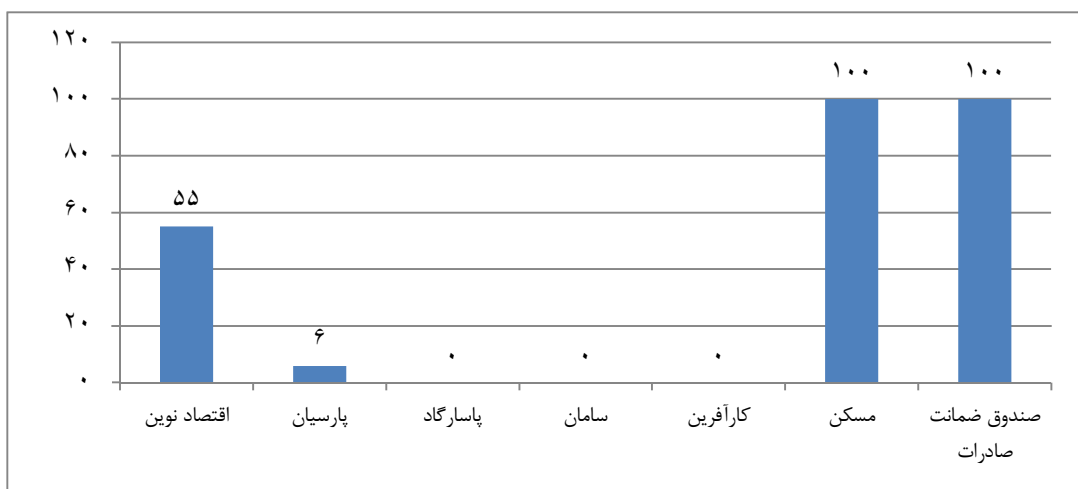
(ارقام به میلیون دلار/ تاریخ نرخ ۱۳۹۲/۶/۳۱)

نام بانک	گشایش اعتبار	استفاده (اسناد حمل)		بازپرداخت		معوقة اصل		سررسید آتی	
		رقم	سهم درصد	رقم	سهم درصد (نسبت ۲ به ۱)	رقم	سهم درصد (نسبت ۳ به ۲)	رقم	سهم درصد (نسبت ۴ به ۱)
اقتصاد نوین	۲۶/۹۰	۲۶/۹۰	۹	۴/۵۹	۱۷	۱۴/۷۵	۵۵	۷/۵۸	۲۸
پارسیان	۵/۹۷	۲/۱۴	۱	۱/۹۱	۸۹	۰/۱۲	۶	۰	۰
پاسارگاد	۵۱/۱۵	۱/۱۵	۰/۴	۱/۱۵	۱۰۰	۰	۰	۰	۰
سامان	۵۲/۵۱	۵۲/۵۱	۱۷	۵۲/۵۱	۱۰۰	۰	۰	۰	۰
کارآفرین	۳۳/۶۳	۳۳/۶۳	۱۱	۲۷/۶۳	۱۰۰	۱/۰۹	۰	۱/۹	۵/۶
مسکن	۶/۲۰	۶/۲۰	۲	۰	۰	۶/۲۰	۱۰۰	۰	۰
صندوق ضمانت صادرات	۱۸۱/۳۷	۱۸۱/۳۷	۶۰	۰	۰	۱۸۱/۳۷	۱۰۰	۰	۰
جمع	۳۵۷/۷۳	۳۰۳/۹۰	۱۰۰	۸۷/۷۹	۲۹	۲۰۴/۶۸	۶۷/۵	۹/۴۸	۳/۱

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و محاسبات محقق.

نمودار ۴. سهم مطالبات غیرجاری سایر بانک‌ها از محل منابع حساب ذخیره ارزی

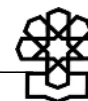
(سهم / درصد) (سهم در پایان شهریورماه ۱۳۹۳)

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کلی

با عنایت به مباحث ارائه شده می‌توان دریافت که در مجموع تسهیلات اعطایی توسط کلیه بانک‌ها رقمی حدود ۲۱/۲ میلیارد دلار بوده و نکات ذیل قابل استخراج است:

- حدود ۴ میلیارد دلار آن (حدود ۱۹ درصد) بازپرداخت شده است.
- حدود ۴ میلیارد دلار آن (حدود ۱۹ درصد) بابت بدهی دولت به چهار بانک واگذار شده دولتی (تجارت، رفاه کارگران، صادرات ایران و ملت)، تهاتر شده است.
- حدود ۲ میلیارد دلار (حدود ۱۰ درصد) مربوط به جریمه تأخیر (بهره متعلقه) به مطالبات غیرجاری است.
- با عنایت به سه بند فوق خالص اصل مطالبات غیرجاری بانک‌ها از محل حساب ذخیره ارزی حدود ۹/۸ میلیارد دلار است که با احتساب بهره متعلقه حدود ۱۱/۸ میلیارد دلار برآورد گردد.
- حدود ۶ میلیارد دلار (حدود ۲۸ درصد) دارای سررسید آتی است.
- حدود ۱/۶ میلیارد دلار (حدود ۷/۵ درصد) از منابع مصرف شده حساب ذخیره ارزی نیز عملکرد شفاف‌تری گزارش نشده است و بانک مرکزی هنوز اطلاعات شفاف‌تری در این زمینه کسب نکرده است.
- عملکرد بانک‌های مختلف به صورت تجمعی در جدول ۴ ارائه شده است:

جدول ۴. عملکرد سیستم بانکی در خصوص منابع حساب ذخیره ارزی در تاریخ شهریورماه ۱۳۹۳

(میلیون ریال/ نرخ به تاریخ ۱۳۹۳/۶/۳۱)

سررسید آتی		معوqe اصل		بازپرداخت		استفاده		نام بانک
						(اسناد حمل)		
درصد (نسبت) ۴ به ۱	رقم ۴	درصد (نسبت) ۳ به ۱	رقم ۳	درصد (نسبت) ۲ به ۱	رقم ۲	درصد	رقم ۱	
۲۴/۸	۲,۴۷۶/۹۸	۴۶	۴,۵۸۴/۱۹	۲۰	۲,۰۱۲/۱۲	۴۷	۹,۹۸۵/۳۵	بانک‌های دولتی
۳۲/۳	۳,۵۴۳/۶۱	۴۵	۴,۹۸۱/۶۲	۱۷/۶	۱,۹۳۳/۴۵	۵۱/۵	۱۰,۹۶۶/۷۱	بانک‌های دولتی واگذار شده
۳/۱	۹/۴۸	۶۷	۲۰۴/۶۸	۲۹	۸۷/۷۹	۱/۵	۳۰۳/۹۰	سایر بانک‌ها
۲۸/۴	۶,۰۳۰/۰۷	۴۶	۹,۷۷۰/۴۹	۱۹	۴,۰۳۳/۳۶	۱۰۰	۲۱,۲۵۵/۹۶	جمع

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

با عنایت به داده‌های جدول ۴ می‌توان دریافت که ۴۷ درصد تسهیلات اعطایی از محل حساب ذخیره ارزی توسط بانک‌های دولتی پرداخت شده، ۲۰ درصد از این منابع بازپرداخت شده، ۴۶ درصد غیرجاری بوده و حدود ۲۵ درصد نیز در سررسید آتی پرداخت می‌شود.

همچنین ۵۱/۵ درصد از تسهیلات از محل حساب ذخیره ارزی نیز توسط بانک‌های دولتی واگذار شده پرداخت شده است. ۱۷/۶ درصد از منابع مذکور بازپرداخت شده و ۴۵ درصد نیز غیرجاری شده است. همچنین حدود ۱۹ درصد نیز (براساس مطالب داخل گزارش) بابت بدهی‌های دولت به بانک‌های مذکور تهاتر شده، حدود ۳۲ درصد نیز در سررسید آتی پرداخت می‌شود.

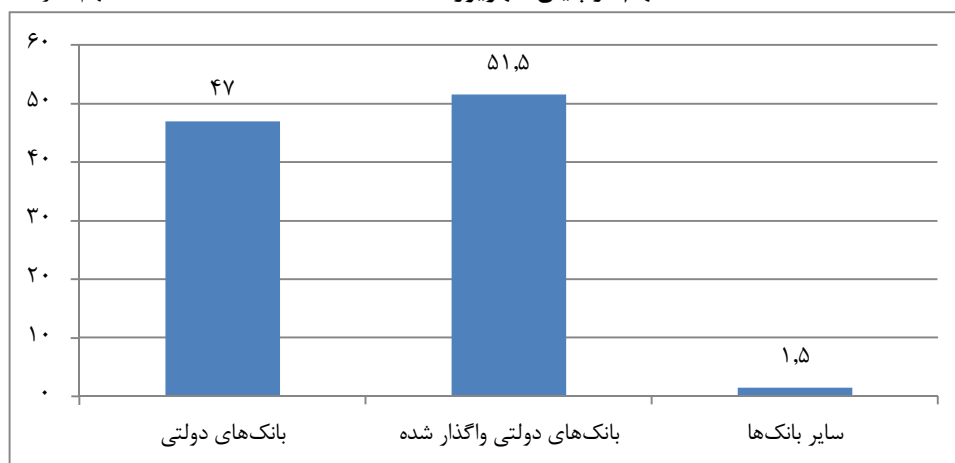
سایر بانک‌ها نیز ۱/۵ درصد از تسهیلات حساب ذخیره ارزی را پرداخت کرده‌اند که حدود ۲۹ درصد آن بازپرداخت شده و ۶۷ درصد نیز غیرجاری مانده حدود ۳۵ درصد نیز در سرفصل آتی قرار گرفته است.

در مجموع کل بانک‌ها، اولاً ۱۹ درصد از تسهیلات اعطایی از محل حساب ذخیره ارزی بازپرداخت شده، ۱۹ درصد تهاتر شده، ۴۶ درصد در سرفصل مطالبات غیرجاری قرار گرفته است و مابقی نیز در سرفصل آتی قرار گرفته و یا عملکرد آن شفاف نیست.

نمودار ۵. عملکرد حساب ذخیره ارزی، سهم بانک‌ها در پرداخت تسهیلات

(سهم / درصد)

(سهم در پایان شهریورماه ۱۳۹۳)

با عنایت به واقعیت‌های آشکار شده تلخی که در عملکرد حساب ذخیره ارزی ملاحظه می‌شود و همچنین با توجه به چانه‌زنی‌های مختلفی که بدهکاران ناشی از این حساب (که عمدتاً قصد بازپرداخت این تسهیلات اعطایی را ندارند) با نهادهای مختلف جهت بخشش جرائم، استمهال تسهیلات، محاسبه ریالی تسهیلات با نرخ ارزی به مراتب پایین‌تر از نرخ بازار دارند و همچنین با لحاظ مفاسد مترتب بر این فرآیندها، اتخاذ سازوکاری کارآمد برای اعطای تسهیلات از محل منابع صندوق توسعه ملی ضروری است.

منابع و مأخذ

- در متن گزارش ارائه شده است.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۰۲۳

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: عملکرد تسهیلات حساب ذخیره ارزی در نظام بانکی ایران

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازارهای مالی)

تهیه و تدوین: صمد عزیزنژاد

همکار: خدیجه مهدوی

ناظر علمی: فتح‌اله تازی

اظهار نظر کننده: محمد سلیمانی

متقاضی: الیاس نادران (عضو کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. حساب ذخیره ارزی

۲. مطالبات غیر جاری

۳. دولت

۴. تسهیلات

۵. عملکرد

۶. واگذار شده

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۹/۱۱